

Oponentský posudek bakalářské práce Kateřiny Smutné *Variabilita neslovesného komponentu verbálních frazémů*

1. Koncepce práce

K. Smutná si pro svou bakalářskou práci zvolila velmi zajímavé téma a relevantní materiálový zdroj – publicistické texty z korpusu SYNv9. Kladla si přitom za cíl popsat typy variability u zvoleného typu frazémů. Verbální frazémy získala pomocí automatické anotace a manuálně vybrala případy s variantním neverbálním komponentem. Na základě kontextu se pokusila rozlišovat záměrnou aktualizaci autora a variantu. Na práci je třeba ocenit především shromáždění reprezentativního počtu frazémů: naznačeným postupem autorka dospěla k počtu 1310 frazémů s jednou či více variantami v neverbální části. A ocenit to i vzhledem k záměru – v práci (opakovaně) uváděnému – využít tento materiál při dotváření databáze víceslovných jednotek LEMUR.

Práce je dobře koncipovaná, zahrnuje teoretickou a praktickou část, závěr, seznam literatury a přílohy s utříděnými frazémy. Odborná část práce není zcela vyvážená co do rozsahu a podrobnosti popisu: některá (obecnější) témata méně závažná pro zaměření práce se parafrázuji poměrně rozsáhle (frazeologie jako disciplína na s. 14: *Frazeologie je součástí lexikologie, ale také má spojitost s dalšími oblastmi jazykovědy; frazém a idiom*, s. 15, jazykové korpusy s. 23 atd.), jiná úže s prací spjatá témata naopak lapidárně (modifikace frazémů v publicistice v jednom odstavci zahrnujícím citaci na s. 13, varianty frazémů s. 15–16: z pouhého výčtu převzatého z Čermákovy klasifikace není jasná podstata a vymezení variant, závažné pro analýzu vlastního materiálu; podobně dělení frazémů s. 17 – tam se navíc nabízelo srovnání pojetí u Čermáka a Klötzerové).

Lingvistická terminologie se užívá vesměs standardně, občas se však vyskytnou termíny neopodstatněně a bez vysvětlení (neodlišují se od termínů užívaných pro blízké pojmy, viz např. kvazifrazém na s. 19 – dále už se s termínem nepracuje). Nasbíraná data byla v nejlepším úmyslu a snaze utříděna, ne však vždy zcela přesvědčivě a konzistentně, a nabízela větší potenciál ke zpracování (viz zde níže). Nedostatečně (explicitně) je také vysvětlen rozdíl mezi aktualizací frazému a jeho variantou. Teoretické části práce nejsou dostatečně provázány s praktickou částí, v té se analyzovaný materiál pouze prezentuje a jen občas, a ne zcela přesvědčivě nebo úspěšně komentuje, viz např. s. 14: *Frazeologie překračuje hranice pravidelných jazykových jevů a zdánlivě by neměla existovat, či vznikat, ... (Proč by neměla existovat?)*; s. 15: *... vyžadují dekódování významu, což je složité, protože vstupní komponenty ztrácejí svoji původní povahu, a navíc žádný idiom není motivovaný. Na rozdíl od prostředků pravidelného jazyka jsou frazémy vysoce ekonomická vyjádření, je obtížné najít rozvláčný, dlouhý nebo neohrabaný frazém.* (Další příklady níže.)

V práci téměř chybí analýza jazykových dat a argumentace. V závěru práce se sice zmiňují některé dílčí výsledky analýzy (počet nejčastěji zastoupených variant frazémů), ale namísto relevantního obsahového zhodnocení vyúsťuje práce do značně formalizovaného (a předem očekávatelného) zobecnění v závěrečném odstavci na s. 37.

Hodnocení: D

2. Metodologie a zpracování dat

Metodologie analýzy je (jistě díky pečlivému vedení a konzultování práce) poměrně důkladně, srozumitelně a adekvátně objasněna v úvodní podkapitole praktické části práce. Studentka však v této podkapitole s názvem *Metodologie* trochu nešťastně míchá dohromady vlastní popis metodologie s dílčími poznatky či závěry, ke kterým dospěla, ba dokonce naznačením přínosu vlastní práce. V *Příloze* zcela chybí legenda k seznamům variant frazémů (co znamenají číselné kódy, jasné vždy není pořadí uvádění původního frazému a varianty, protože je celkově nejednotné, nekonzistentní, viz např.: *Bručet si pod vousy 32 Bručet pod vousy 4 Být do počtu 687, Být jen do počtu 2136; Hlásat do světa 88 Hlásat něco do světa 428, Hledat pevnou půdu pod nohama 19, Hledat půdu po nohama 13* aj. To nasvědčuje o ne zcela dostačujícím zvládnutí psaní odborného textu. Jak jsem již naznačila, práce nevyužila potenciál dat k vlastní interpretaci; viz např. možnost podrobnějšího srovnání variant týchž výchozích frazémů (příklady z *Přílohy*): *kopat hrob – kopat si hrob – kopat sobě hrob – kopat svůj hrob; hrát komedii – hrát svou komedii; kráčet svou vlastní cestou – kráčet vlastní cestou; rozvázat jazyk – rozvázat někomu jazyk – rozvázat svůj jazyk* apod.

Hodnocení: C

3. Práce s odbornou literaturou

Bakalářská práce vychází vesměs z relevantní literatury, převažují teoretické práce F. Čermáka. Často však (v teoretické části) práce nedostatečně odlišuje vlastní text od parafrází z odborné literatury, např. na začátku jen uvede zdroj, ze kterého vychází (viz s. 9 podkapitola 2.1.1 *Diferenciace publicistického stylu*) nebo různé zdroje (např. na s. 12 Čermáka, Junkovou). Většina zdrojové literatury zůstává pouze parafrázována, neanalyzuje se ani kriticky nehodnotí.

Hodnocení: C

4. Formální úroveň práce

Bakalářská práce téměř dosahuje minimální rozsah normostran (výkladového textu), obsahuje všechny náležitosti. Její text však ne vždy odpovídá odbornému stylu, obsahově, formulačně, stylizačně nebo kompozičně. Ne vždy je dodržována citační norma, parafráze, reference a citace z odborné literatury jsou zapojovány do textu nekonzistentně. Úroveň práce snižuje řada jazykových chyb, gramatických a pravopisných (zejména interpunkčních), viz níže příklady. Výklady často zůstávají bez příkladů, viz např. s. 29: *Nejčastěji se jedná o adjektiva, následovaná adverbii a zájmeny, zatímco spojky se vyskytují nejméně často*. Práce je psána místy značně nepřehledně, zejména v praktické části by bylo vhodné důkladnější členění textu, používání tabulek, číslování skupin apod. Tak by bylo např. vhodné vyčlenit (a dále porovnat) nejčastější příklady uvedené nepřehledně v jedné větě na s. 31: ... *klást si za cíl* s devíti variantami tvořenými adjektivem (*klást si velký cíl*) a zájmenem (*klást si svůj cíl*), nadělat dluhy s variantami tvořenými adjektivem (*nadělat vysoké dluhy*) zájmenem (*nadělat si dluhy*) a příslovcem (*nadělat jen dluhy*).

Práce vykazuje známky nedodělanosti, jako by text neprošel závěrečnou kontrolou. Kromě zmíněných chyb se tak např. mnohá tvrzení neúčelně opakují, viz např. dělení frazémů podle Čermáka v teoretické i praktické části na s. 16 a 29).

Hodnocení: C

K diplomové práci mám dílčí připomínky, uvádím je tematicky a v přehledu (pro rychlejší orientaci používám podtržené písmo):

1. Obsahová stránka

1.1 Věcné a formulační nepřesnosti, nejasnosti

s. 14: *Hlavním tématem této práce jsou frazémy, proto je třeba tyto jednotky zasadit do širšího kontextu frazeologie.*

– Jde zde opravdu o kauzalitu?

s. 19: *Neexistují jasná kritéria pro zařazení dalších výrazů do této kategorie, avšak rozhodujícím rysem je jejich ustálenost a míra zachování idiomatičnosti (především jde o rys anomálnosti). Dalším důležitým rysem je pevná forma, která je nezbytná pro jejich zařazení do této skupiny.*

– Nejsou to rysy všech frazémů, nejen tohoto typu?

s. 21: *Jak již bylo zmíněno, verbální frazémy se skládají z kombinace všech deseti slovních druhů, kromě tvarů slov se v roli komponentů mohou objevit také jednotky nižších i vyšších úrovní, jako jsou písmena a celé věty.*

– Písmena, nebo hlásky?

s. 22: *Kolokačně neutrálních frazémů je velká většina, nicméně významnější jsou oba dva extrémy.*

– O které extrémy se jedná?

s. 23: *V dnešní době se korpusy zaměřují převážně na psaný současný jazyk z toho důvodu, že už je velmi často elektronický a dá se zpracovat automaticky.*

– Je současný psaný jazyk opravdu elektronický?

s. 28: *Pokud se v seznamu vyskytly slovesné frazémy, jejichž slovesný komponent je v obou vidích, preferujeme ten s videm dokonavým.*

– Proč perfektiua? Za bezpříznakové členy se ve vidových dvojicích zpravidla považují imperfektiua.

s. 29: *Praktická část se zabývá roztríděním a komentováním nalezených variant frazémů v korpus podle Čermákovy klasifikace (2009). Nebereme v potaz aktualizace, ač se ve vytvořeném seznamu nacházely (hrál jste si na prsou pěkného Haška, lidé by místo kovářička ČSSD šli ke kováři KSČM).*

– Proč nejsou zařazeny aktualizace?

1.2 Interpretace a klasifikace

s. 31: *u konjunkcí téměř výhradně spojka ani (nehnout ani prstem) ta se objevuje ...*

– Jde zde o částici.

s. 32: *Syntagmatické komponentní kvalitativní varianty: chrlit oheň a síru – chrlit síru a oheň, ...* – V čem spočívá kvalitativnost varianty?

- s. 33: Syntagmatické relační implicitní varianty: *dělat od slunka do slunka – dělat od slunka východu do slunka západu, klást si cíl – klást si za cíl, klást vinu – klást za vinu, lámat hůl – lámat nad někým hůl, ...* – Proč patří do této skupiny, jsou to různé případy?
- s. 33: akuzativu a instrumentálu (*krčit nos – krčit nosem, plivnout jedovatou slinou – plivnout jedovatou slinu, srazit do kolen – srazit na kolena*)
- V posledním příkladu není instrumentál.
- s. 33: lokálu a dativu (*neponechat nic na náhodě – neponechat nic náhodě, číst na očích – číst v očích*),
- V druhém příkladu není dativ.
- s. 34: ... *jiným grafickým zápisem, často se nejedná ani o dublety ale pouze o rozdílné grafické či fonetické zachycení lexému. Může jít o přidání protetického v (mít z ostudy kabát – mít z vostudy kabát), podobně s. 36: Menší roli hraje jiný grafický zápis (mít z ostudy kabát – mít z vostudy kabát).*
- Nejde jen o grafiku, ale o stylový rozdíl mezi dubletami.
- s. 35: *Nejrozmanitější skupinou jsou pak varianty paradigmatické relační, u kterých by se mohlo zdát, že místy přechází až ke gramatickým transformacím, ale všechny jsou zařazeny zde, protože z kontextu dané varianty je zjevné, že se jedná o týž frazém.*
- K objasnění tvrzení chybí důkazy, vhodné by byly i ilustrační příklady.
- s. 60 aj.: Adverbia – nejednoznačná klasifikace, mnohdy jde (spíše) o částice, např. *nestát ani za zlámanou grešli, bojovat až do poslední kapky krve, dělat jen ostudu* apod.
- s. 72: Mezi příklady s variantou u zájmena (*žít svým vlastním životem*) uvedeny příklady s variantou u „adverbia“ (*nehnout ani brvou ... nevěřit ani nos mezi očima*) a u spojky (*slibovat hory a doly*); mezi konjunkcemi příklady s částicí – jinde uváděné u adverbii (*nebát se ani d'ábla*)

2. Citace a reference – chybějící údaje např.:

- s. 12: *Antické frazémy mají charakter automatizovaných prostředků, z publicistických textů se postupně mizí, Junková (2010) zmiňuje, že pokud se objeví, může se objevit potřeba daný frazém vysvětlit.*
- s. 12: citace Minářová 2017
- s. 16: Dělení variant dle Čermáka (2007):
- s. 17: *Podle Čermáka jsou transformace ve frazeologii je spíše kvazitransformacemi, protože „u frazému nikdy není dána pravidlem jako transformace v pravidelném jazyce, jen se jí podobá; její výskyt je tudíž stejně anomální jako jiné aspekty frazému.“ (Čermák, 2017)*
- s. 33: Čermák píše, že tyto varianty ...
- s. 38–39: Seznam literatury: nejednotnost zápisu bibliografických údajů (rok apod.)

3. Srozumitelnost vyjádření a formulační neobratnosti pro odborný styl neadekvátní

- s. 29: *Nebereme v potaz aktualizace, ač se ve vytvořeném seznamu nacházely*
- s. 16: *Tato podoba také slouží jako výchozí při tvorbě transformací, nejčastěji bývá v infinitivu, nominativu, případně pozitivu, ale pokud se ani v jedné podobě nevyskytuje je jako invariant vybrán frazém s nejvyšší frekvencí.*

– Jak lze dokázat existenci frazému, není-li doložen? Je to varianta něčeho neexistujícího?

4. Formální stránka práce

4.1 Gramatická výstavba

s. 26: Důraz je kladen i na použití databázových hesel v počítačových aplikacích a zároveň jsou užitečná pro uživatele.

4.2 Pravopis

4.2.1 Interpunkce např.:

s. 11: *Automatizovaná vyjádření přísluší textům jejichž cílem je informativnost,*

s. 11: *Prostředky, které jsou považovány za aktualizací jsou ty,*

s. 12: *Jejich vtipnost může být důvodem proč jsou v komunikaci tolik rozšířené.*

s. 32: *Přidané komponenty nemají např. intenzifikační charakter ale spíše zpřesňující.*

s. 34: *Velkou skupinu také tvoří frazémy jejichž varianta nebo invariant je tvořen deminutivem, přičemž*

4.2.2 Velká písmena např.:

Příloha: Stát Oběma nohama na zemi 279 Stát Oběma nohama pevně na zemi 9, Stát Pevně po boku 76 Stát Po boku 3483, Myslet Si vysoko 22 Myslet Vysoko 418, Mít. To v krvi 879 Mít. V krvi 22863 aj.

5. Celkové hodnocení

Předložená práce Kateřiny Smutné přes všechny zaznamenané nedostatky ještě splňuje požadavky kladené na bakalářské práce, doporučuji ji proto k obhajobě a navrhuji klasifikovat ji stupněm **dobře**.

Otázka k obhajobě:

– Odkud pocházejí uvedené kvantitativní údaje na s. 21, uveďte příklady:

Formálně se verbální frazém skládá z minimálně dvou komponentů, maximální počet komponentů je sedm, přičemž běžný rozsah se pohybuje mezi dvěma až čtyřmi členy. ... U substantiv je důležitý poměr a zastoupení konkrétní a abstraktní, stejně jako ve slovníku běžného jazyka jsou i ve frazeologii v mírné převaze abstrakta, převažují v 56,64 %. Velkou část tvoří také somatické frazémy.

Praha 11. 8. 2023

doc. PhDr. Ivana Bozděchová, CSc.